

КЫРГЫЗ ТИЛИН ҮЙРӨТҮҮНҮН ЗАМАНБАП ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ
 НОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ КЫРГЫЗСКОГО ЯЗЫКА
 MODERN TECHNOLOGIES IN LEARNING KYRGYZ LANGUAGE

**Рысбаев С.К. – п.и.доктору, профессор,
 КББАнын лаборатория башчысы**

Аннотация: Макалада кыргыз тилин экинчи тил катары үйрөтүүнүн жаңы талаптары, анын стратегиялары тууралуу сөз болот. Анда сүйлөшүүгө үйрөтүүчү илимий-педагогикалык шарттар такталуу менен, кыргыз тилин деңгээлдерде үйрөтүүнүн маселелери ачыкталган. Деңгээлдер, анын мүнөздөмөлөрү, ага жараша коюлуучу талаптары, сүйлөшүү чөйрөлөрү, ал чөйрөлөргө ылайык окуучулар ээ болуучу компетенциялар айкындалган.

Аннотация: В статье говорится о новых требованиях и стратегиях изучения кыргызского языка как второго. В статье раскрыты научно-педагогические условия в изучении говорения, а также вопросы обучения кыргызскому языку по уровням. Также определены компетенции, уровни и его характеристика, требования, которыми в соответствии сфере общения должны владеть школьники.

Annotation: This article is said about new demands and strategies in learning Kyrgyz language as a second language. Here are disclosed Scientific-pedagogical conditions in learning speaking and questions about teaching Kyrgyz language on levels. Also defined competitions, levels and characteristics, demands which in accordance have to master schoolchildren in social circuits.

Ачык сөздөр: мамлекеттик тил, экинчи тил катары үйрөтүү, сүйлөөгө үйрөтүүдөгү илимий-педагогикалык шарттар, коммуникативдик милдеттер, жаңы технологиялар, сүйлөөгө үйрөтүү деңгээлдери, сүйлөшүү чөйрөлөрү, дидактикалык талаптар

Ключевые слова: государственный язык, обучение как второму языку, научно-педагогические условия в изучении языка, коммуникативные задачи, уровни владения языка, сферы общения, дидактические требования

Key words: official language, teaching as a second language, scientific-pedagogical conditions in learning the language, communicative tasks, level of language mastery, social circuits, didactical demands.

Кыргыз тилин башка улуттун балдарына үйрөтүүнүн натыйжалуу болуусу–тилди үйрөтүү методикасы илиминин гана жетишкен ийгилиги катары бааланбайт. Ушундай шартта биз тилди адамдардын байланыш-катышынын гана куралы эмес, улуттун рухун, мамлекеттин идеологиясын түзөр жана улуттун өзүн сактап калуунун да каражаты экендигин эсибизге салуубуз кажет. Андай болсо, ага илимий-методикалык гана талап коюу жетишсиз. Ага, ири алдыда, мамлекеттик камкордук гана эмес, мамлекеттик талап да, мамлекеттик көзөмөл да болуусу пайдалуу.

Чындыгында, кыргыз тилин башка улуттун өкүлдөрүнө талаптагыдай үйрөтүү, баарыдан мурда, кыргыз мамлекетинин ийгилиги. Анткени, ал–анын мамлекеттик тилинин кулач жайышын, рухий беделинин көтөрүлүшүн камсыз кылат. Кыргыз тили республикада жашап жаткан түрдүү улуттардын өкүлдөрүнүн арасында рухий көпүрө болуп, аларды

бириктирүүчү каражат деңгээлине жетишет, акырында, кыргыз элинин байыртадан берки рухий казынасынын, тарыхынын, дилинин өлбөстүгүн далилдейт.

Анын мындай деңгээлге жетиши бир канча орчундуу факторлорго көз каранды экендигин белгилөөгө тийишпиз. Алар кайсылар?

Биринчиден, Кыргыз Республикасында кыргыз тилине болгон коомдук талаптын, ал тилде сүйлөөгө болгон турмуштук зарылдыктын түзүлүшү. Бул-албетте, сырткы талап. Коомдук мындай талап болбосо, анын зарылдыгын бүгүнкү мектеп окуучусу сезбесе, эч ким ал тилде сүйлөбөйт, коомдук чөйрөдө колдонулбайт.

Экинчиден, Кыргыз Республиканын ар бир жараны, асыресе, мектеп окуучусу кыргыз тилин үйрөнүүгө жана сүйлөөгө болгон ички зарылдыктын, каалоо сезиминин, ички керектөөнүн(мотивация)болуусу. Кыргызстанда кыргыз тилинде инсандык алакаларга, жазуу жана оозеки байланыштарга (коммуникация) карата ички даярдыгынын жаралышы (интенция).

Үчүнчүдөн, кыргыз тилин үйрөнүүгө киришкен башка улуттун баласы «Мен келечекте Кыргызстанда жашайм жана иштейм. Кыргыз тили менин жашоо куралым болот, андан ийгилик табам, кызматта иштейм, билим алам.Кыргызстанды тереңдеп үйрөнөм» - деген келечектүү кызыкчылыктын, оң мотивдин болуусу, т.а. кыргыз тилинин бала үчүн жашоо каражаты катары кызмат кылуусу;

Төртүнчүдөн, күндө кыргыз тилинде сүйлөөгө болгон турмуштук жандуу практиканын болушу, класстагы ар бир сабакта мугалим менен окуучу кыргыз тилинде гана баарлашуусу, сабактын түздөн-түз кыргыз тилинде гана жүрүүсү.

Ушундай факторлор менен катар, кыргыз тилин натыйжалуу үйрөтүүдө чечилүүгө тийиш болгон бир катар илимий-педагогикалык зарыл шарттарды да эсепке алуу керек. Алар төмөндөгүлөр болмокчу:

1. Мектептеги кыргыз тил сабагын окутуунун максатынын так аныкталышы (окутуу жана үйрөтүү);
2. Сабактарда кыргыз тилин үйрөтүү методдорунун туура тандалышы;
3. Туура принциптердин жетекчиликке алынышы;
4. Кыргыз тили мугалимдеринин методикалык чеберчилигинин жогору болуусу;
5. Тил үйрөнүүнүн эл аралык үлгүлөрүн камтыган коммуникативдик жаңы технологияга таянуу;
6. Тил үйрөтүүгө ылайыкталган сапаттуу окуу китептеринин, усулдук жана дидактикалык адабияттарынын болуусу;
7. Окутуунун практикалык баалуулугунун жогору болуусу;
8. Кыргызстандын жогорку окуу жайларында кыргыз тилин экинчи тил катары окутуу боюнча адис мугалимдерди сапаттуу даярдоо;
9. Жогорку жана орто окуу жайларында кыргыз тилин экинчи тил катары үйрөтүүнүн деңгээлдерге негизденген концепциясы менен стандарттарынын түзүлүшү;
10. Кыргыз тилин экинчи тил катары үйрөтүүнүн методикалык негиздеринин иштелип чыгышы.

Бул айтылгандарды талдап келсек, ойлордун чордонунда тилге үйрөнүүгө болгон коомдук талап жана үйрөтүүнүн жаңы технологиясы тургандыгы сезилип турат. Андагы биринчи талап-кыргыз тилин үйрөнүүгө киришкен окуучунун болгон ички талабы жана тышкы (коомдук, мамлекеттик) талаптарды туюнтса, экинчи талап-жаңы технология маселеси туура методдорду тандоо, туура принциптерге таянуу, керектүү каражаттарды иштеп чыгуу, мугалимдин методикалык чеберчилигин жанылоо маселелерин эске салат.

Эмесе, төмөндө кыргыз тилин (мектепте) экинчи тил катары үйрөтүүнүн жүрүшүндө окуучулардын кебин максаттуу өстүрүү үчүн кандай сүйлөшүү чөйрөлөрү

эске алынары жана ал чөйрөлөргө жараша окуу материалдарынын тематикалары кандай болору тууралуу сөз кылалы.

1.Баланын өздүк жана күндөлүк турмуш-тиричилик чөйрөсү *Буга төмөндөгү тематикалар кирет:* баланын өзү, аты-жөнү, чоң ата, чоң-энеси, бир туугандары, жашаган үйү, бөлмөсү, өздүк буюмдары, үй дареги, күндөлүк эрежеси, үй турмушу, бир туугандарына камкордук көрүү, ата-энеге жардам берүү, үй буюмдары, кийим-кечектер, эмеректер, идиш-аяктар, тамактануу, үйдө аткаруучу күндөлүк иштер, ата-энени сүйүү жана сыйлоо, бир туугандарына урматтоо менен мамиле жасоо, улууну урматтоо, кичүүнү ызааттоо, кыргызча учурашуу, таанышуу, кечирим суроо, уруксат суроо, куттуктоо, базардан, дүкөндөн сатып алуу, нерсенин санын, сапатын, эмненин кайда экенин, убакытты, мезгилди ж.б. сурап билүү, сурап алуу ж.б. тематикаларда сүйлөшүүгө машыктыруу.

2. Коомдук, социалдык-маданий чөйрө. *Буга төмөндөгү тематикалар кирет:* бала туулуп-өскөн, жашаган жана окуган айыл, шаар, көчө, айылдагы жана шаардагы социалдык шарттар, мектептер, түрдүү мекемелер (эс алуу жайлары, дүкөндөр, китепканалар, клуб, кино-театр, оорукана, спорт аянтчалар, музейлер, Кыргыз Республикасы, Ала-Тоо жергеси, Өкмөт үйү, зоопарк, базар), кыргыздын ыйык жерлери, улуттук майрамдар ж.б. тууралуу окуу материалдары жана ушул багыттагы сүйлөшүүлөр. Табият, экология, Ала-Тоонун жаратылышы, жыл мезгилдери, тоолору, суулары, көлдөрү, жаныбарлары, канаттуулары, жалпы үй жана жапайы айбанаттар, өсүмдүктөр, дарактар, жер жемиштер, жашылчалар, аба ырайы, жаан-чачындар, табияттын кооздугу, ал жерлерде эс алуу, табиятты коргоо, камкордук көрүү, тазалыкты сактоо, экологиялык проблемалар, тамактануу адеби, кийим кийүү адеби, коомдук жайларда жүрүм-турум адеби, телефондо сүйлөшүү адеби, бирөөгө кыргызча кайрылуу жана көңүлүн өзүнө бура алуу, тааныш-бейтаанышка мамиле жасоо, туулган күн, салттуу майрамдар, улуттук салттар, улуттук майрамдар, улуттук кийимдер, улуттук буюмдар ж.б. тематикалардын чегиндеги окуу материалдары жана аларга жараша баарлашууга машыктыруу, ж.б.

3.Окуу-таануу чөйрөсү.*Буга төмөндөгү тематикалар кирет:* баланын туулуп-өскөн мекени, Кыргыз Республикасы, кыргыздын улуттук баатырлары, Манас, кыргыз эли, кыргыз жери, кыргыздын белгилүү адамдары, Кыргызстанда жашаган башка улут өкүлдөрү, баланын окуган мектеби, мектебинин дареги, классы, окуу куралдары, окуу эмгеги, окуткан мугалими, анын аты-жөнү, классташтары, мектептеги достору, окуу предметтери,кыргыз тили сабагы, мектептеги жүрүм-туруму, коомдук иштерге катышуу, мектеп короосу, андагы оюндар, мектеп бакчасы, окуу чейректери, каникулдар, ж.б. тууралуу окуу материалдары жана ушул тематикалардагы сүйлөшүү.

4.*Эмгек жана кесип чөйрөсү.Буга төмөндөгү тематикалар кирет:* эмгектин мааниси, түрдүү кесиптер, кесип ээлери, ата-эненин кесиптери, бош убакыт, китеп, музыка, бий, музыкалык аспаптар, ийримдер, мектептеги окуу предметтери, завод, фабрика, теле-радио, театр, журналистика, актер, кино-фильм, театр, спорттун түрлөрү, балдар эмнени каалайт, эмнени жактырат, келечекте ким болгусу келет, келечек максаттар, сүйгөн иши, кесиби тууралуу окуу материалдары жана аларга байланыштуу баарлашууга машыктыруу.

Эми кыргыз тилин үйрөтүүнүн деңгээлдери жана алардын мүнөздөмөсү тууралуу сөз кылалы. Аны эл аралык стандарттын талаптарына жараша Кыргызстандын мектептери үчүн төмөндөгүдөй элестетсек болот жана ал тууралуу концепцияда айтылган. Атап айтканда:

Ошондуктан, дүйнөлүк тил үйрөнүүнүн эл аралык бул системасына (Тил билүүнүн Европалык стандарты) таянуу менен, Кыргызстан үчүн төмөндөгүдөй үч (А,В

жана С) баскычтагы системалык-деңгээлдик принципте тил үйрөтүүнүн «модели» кабыл алынган. Анын А (А1,А2) жана В (В1) деңгээлдери мектеп үчүн сунушталат (таблицаны караңыз).2

А деңгээли Кыргыз тилин эң жөнөкөй колдоно билүү деңгээли	А1 Баштапкы деңгээл	А1.1. 1-класс (карапайым көндүмдөр) А1.2. 2-4-класстар (жөнөкөй көндүмдөр)
	А2 Калыптануу деңгээли	5-7, 8-9--класстар (Негизги көндүмдөр)
В деңгээли Кыргыз тилин өз алдынча колдоно билүү деңгээли	В1 Орто деңгээл	10-11-класстар (орто мектептин стандартына ылайык толук көндүмдөр)
	В2 Ортодон жогорку деңгээл	Жогорку окуу жай (бакалавр)
С Эркин колдоно билүү деңгээли	С1 Жетик деңгээл	Магистратура
	С2 Жогорку деңгээл	Адистикке жараша чыгармачыл жана изилдөө мезгили

Мында байкалып тургандай, А1 Баштапкы (карапайым) деңгээл (*кыргыз тилин үйрөнүүгө багыттоочу мезгил*) 1-классты камтыйт да, кыргыз тилин жаңыдан үйрөнө баштаган башка тилдүү балдар кыргызча сүйлөшүүгө үйрөнүүгө киришүү мезгили болуу менен, анын эң жөнөкөй көндүмдөргө ээ кылуу аркылуу жыйынтыкталат. Ал деңгээлде балдар ээ болуучу көндүмдөр жогоруда белгилеген сфералардын ичинен балага, анын жашоо жана окуу чөйрөсүнө жакыныраактарын камтыйт, ошону менен бирге, сүйлөшүүгө машыктыруучу жөнөкөй кырдаалдар, лексикалык чакан минимум, грамматикалык жөнөкөй формалар камтылмачы.

Бул баскычты өткөндөр төмөндөгүдөй коммуникативдик иш-аракеттерге ээ болуп калышат, т.а:

-окуткан мугалими, класстартары менен кыргызча таанышып, өзүн тааныштырып, учураша жана коштошо билүүгө;

-өзү, ата-энеси, бир туугандары, жашаган дареги тууралуу айтып бере алууга;

-жашаган, окуган аймагы, андагы объектилер, жандуу-жансыз заттар, тамак-аш, кийим-кече, үй буюмдарынын аталыштарын айта билүүгө;

-өзүнүн жана түрдүү жандуу-жансыз заттардын турган ордун, кайда экенин, эмне кылып жатканын айта билүүгө;

-күндүн убактыларын, жуманын, айдын аталыштарын, жылдын мезгилдер менен эсебин кыргызча айта алуу;

-класстагы, мектептеги окуу-тарбия иштерине байланыштуу аткарылуучу иштерди түшүнүүгө, коюлган суроолорго кыргызча жооп бере алууга...

Ал эми, 2-3-4-класстарды камтыган А1.1-Жөнөкөй деңгээли (*эң жөнөкөй тилдик жана сүйлөшүү көндүмдөрүнө машыктыруу мезгили*) да балдарды турмуштук жөнөкөй

сфераларында сүйлөшүп-пикирлешүүгө көнүктүрүү менен, баштапкы киришүү деңгээлиндеги көндүмдөрдү андан ары улантат.

Бирок мындагы кадыресе көндүмдөрдүн талаптарындагы башкы айырмачылык-анын түзүлүшү үч этаптан турат, т.а. кыргызча баарлашууга болгон баштапкы жөнөкөй көндүмдөр калыптанып, андан ары баштапкы орто көндүмдөр бекемделип, баштапкы толук көндүм менен аякталат. Окуу материалдары да ушундай багытта, бирин-бири толуктап уланткан мүнөздө башталып, жыйынтыкталат.

Бул деңгээлди басып өткөн окуучулар заттык сандык жана кыймылды билдирген сөздөрдү жана да жак, чак, жөндөмө мүчөлөрүн кебинде колдонуп, *кадыресе күндөлүк алыш-бериш, сурап алуу-сурап билүү аракеттерине жарап калышат. Тактап айтканда:*

- класста окуу ишмердүүлүктөрүнө жараша айтылган сөздөрдү, көрсөтмөлөрдү түшүнө билүүгө, мугалимдин суроолоруна жооп бере алууга;

- кыргызча уруксат, кечирим сурай алууга, нерсенин эмне экенин сурап билүүгө жана сурап алууга;

- өзүнүн үй-бүлө мүчөлөрүнүн ар биринин ким экени, жашы, аткарган иштери, ата-энелерине, бир туугандарына жардам берүү тууралуу кыргызча маалымат бере алууга, ал тууралуу суроолорго жооп берүүгө;

- түрдүү жөнөкөй кырдаалдарга жараша берилген суроолорго кыскача, туура, так жооп бере алууга, өз оюн билдире алууга;

- аба ырайы, жаан-чачын, ага ылайык кийинүү, үй жаныбарларынын, жапайы айбанаттардын аттарын атай билүүгө;

- качан, каерде эмне кыларын, кайда барарын, учурда эмне кылып жатканын, буюмдун кимдики экенин, буюмдун канча, кандай экенин кыргызча айта алуу жана суроого так, туура жооп бере алууга;

A2 Калыптануу деңгээл (*тилдик жана сүйлөшүү көндүмдөрүнө, сабаттуулукка калыптандыруучу*) деп аталган 5-7-класстарды жана андан ары бекемдөөчү мезгил 8-9-класстарды камтыйт. Ал мезгилдерде окуучулар кыргызча сүйлөөдө, негизинен, буга чейинки (башталгыч класстарда) ээ болгон көндүмдөрдү бекемдеген, кадыресе деңгээлдеги көндүмдөргө ээ болгон мезгил катары бааланат.

Окуучулар бул мезгилде заттык, сандык, сындык жана да кыймыл маанисиндеги лексикалык каражаттарды толук өздөштүрүп, жак, чак, көптүк, сурама мүчөлөрүн, ж.б. формаларды кебинде активдүү колдонуп, кыргызча кеп этикетинин негизги түрлөрүнө ээ болуп, өзүлөрүнүн тил үйрөнүүдөгү активдүү аракеттерин өнүктүрүп калган мезгилге жетишет.

Бул класстар окуучулардын, кыргыз тилинде чөйрөнү кеңири таанып-биле турган мезгилге келгенин билдирет. Ал таанып-билүү мындан ары активдүү уланууга тийиш. Анткени бул класстардын окуу материалдары да окуучулардын таанып-билүүсү менен катар, тил үйрөнүү иш-аракеттери да комплекстүү, системалуу түрдө берилет.

Бул класстарга биздин сүйлөшүү жана жазуу кебибиздин негизин түзгөн лексикалык кор, анын түркүмдөрүн (лексика жана морфология) окуп-үйрөнүү негизги орун туура келет. Мында лексикалык материалдар аркылуу улуттук маданиятты, салтты, ж.б. таанып-билүү иш-аракеттери да активдешет жана буга чейинки бардык көндүмдөр мында ары татаалданат жана андан ары чыгармачылык менен иштөө жолуна багыт алат.

Негизинен, бул деңгээлди өткөн окуучулар мындай көндүмдөргө ээ болуп калышат, т.а.:

- класста, мектепте болуп жаткан окуу, оюн ж.б. түрдүү кыймыл-аракеттерге катышып, жөнөкөй кырдаалдарда өз оюн билдире алууга;

-жандуу-жансыз заттардын аты, саны, сыпаты, кыймыл-аракети, алардын аз, же көп экендиги, кимдин качан, каерде, ким менен эмне иш кылганын, буюмдун эмнеден жасалганы, ишти ким, ким менен бирге аткарганы. Ким ким тууралуу, эмне жөнүндө эмне деп атканы, ж.б. тууралуу маектеше билүү, сураса жооп бере алуу;

-бирөөнү туулган күнүнө ж.б. карата куттуктай алуу, кубаттап, макул же каршы экенин билдирүүгө;

-жашаган, окуган чөйрөдөгү маданий, ж.б. түрдүү объектилердин эмне, кандай экендиги, аларды болуу, ал жерде түрдүү кырдаалдарга жараша суроолорго жооп бере алуу жана оюн билдире алуу;

-туулуп-өскөн мекени, улуту, өзүнөн башка улуттар, алардын достугу, салттары тууралуу өз оюн кыскача айтып бере алуу;

- өз каалоосун, эмне керек жана эмне кереги жок, эмне жагат же эмне жакпайт, жакынкы күндөрдө же чоңойгондо эмне кылары тууралуу ойлорун айта алууга;

-кыргызча сүйлөмдөрдү, чакан тексти сабаттуу көчүрүп, угуп сабаттуу жазууга жетишүү...

V1-кыргыз тилин өз алдынча колдоно билүү деңгээлин камтыган (*өз алдынча чыгармачыл ишмердүүлүктөрдү өнүктүрүү жана жалпылоо мезгили*) 10-11-класстар мурдагы класстардан бир кыйла активдешкен жана жоопкерчилиги жогорулаган мезгил катары баалант, негизги тилдик жана сүйлөшүү көндүмдөрү калыптанган жана аны чыгармачыл ишмердүүлүктөр менен уланткан көндүмдөрдү өз ичине алат. Бул мезгилде окуучулар кыргыз тилин синтаксиситик негизде, т.а. сүйлөөгө сүйлөшүү аркылуу, сүйлөшүүнүн жүрүшүндө үйрөнүү принцибинде иштөөгө активдүү киришишет. Окуучулар сүйлөмдүн табиятын туура түшүнүп, ал аркылуу оюн айтууга, текст аркылуу бүтүн пикирин билдирүүгө, кырдаалдарга ылайык сүйлөшүүгө жетишишет. Сүйлөмсүз, текстсиз, жана алардын курулуш материалы сөздөрсүз оюбузду толук жеткире албайбыз, кырдаалсыз тил үйрөнүүнүн оң мотиви жаралбайт. Ошондуктан, окуу материалдарынын жана ага жараша түзүлгөн бул кездеги коммуникативдик минимумдардын мүнөзүнө карап, бул деңгээл ортодон жогорку деңгээл деп да мүнөздөлөт.

Бул мезгилде окуучулар кыргыз тилин синтаксистик негизде, т.а. «сүйлөөгө сүйлөшүү аркылуу», «сүйлөшүүнүн жүрүшүндө үйрөнүү» принцибинде жана чыгармачыл ишмердик багыттарда, байланыштуу үлгү тексттер аркылуу тил үйрөнүүгө активдүү киришишет. Окуучулар сүйлөмдүн синтаксистик жана маанилик табияты тууралуу толук маалыматтарды алып, ал аркылуу оюн так, жеткиликтүү айтууга, байланыштуу текст аркылуу бүтүн пикирин билдирүүгө, орто татаалдыктагы кырдаалдарга ылайык сүйлөшүүгө жетишишет.

Негизинен, бул деңгээлди өткөн окуучулар мындай көндүмдөргө ээ болуп калышат, т.а.:

- Кыргыз Республикасы, анын мамлекеттик тили жана символикалары: Герб, Гимн, Туусу, алардын мааниси тууралуу публицистикалык маанайда аңгемелеп айта алууга;

-мектептеги достору тууралуу, алардын ким, кандай экендиги, мектептеги ийримдер, аларга катышуу, ийримдеги аткарган иштери тууралуу оозеки жана кыскача жазуу түрүндө сабаттуу, катасыз маалымат жазып бере алууга, жат жазууну катасыз, сабаттуу жаза алууга;

-кыргыздын белгилүү адамдары, алардын эмгектери, өмүр жолу тууралуу кыскача оозеки жана жазуу түрүндө маалымат бере алууга;

-жашаган аймагындагы маданий-эс алуу жайлары, аларда болуу, эс алуу, көңүл ачуулар тууралуу сүйлөп берип, маектеше алууга;

-адептүү жүрүм-турум, мамилелешүү, телефондо сүйлөшүү, кийинүү, тамактануу маданияты, улуу-кичүүгө болгон мамиле тууралуу ой бөлүшө алуу, чакан дилбаян жазуу, бул тематикалардагы тексттердин негизинде баяндама жаза алуу;

-кыргыз элинин жана кыргызстандык башка улуттун өкүлдөрүнүн салты, майрамдары, Кыргызстандын даталуу күнү тууралуу оюн айтып, кыскача ой бөлүшүүгө, чакан текст түзө алууга;

-Кыргыз табияты, кооз жери, көлдөрү, суулары ж.б. тууралуу билдируу жасай алуу, публицистикалык стилде чакан дилбаян жаза алуу...

Окуучулар мектеп стандартын жана орто мектептин программалык материалын толук өздөштүрүп, кыргызча сүйлөөгө кеңири жатыгып калышат жана орто деңгээлдеги тил билүү сертификатына ээ болуп, мектепти аякташат.

Колдонулган адабияттардын тизмеси:

1. Рысбаев С. Кыргызстандын жалпы билим берүүчү мектептеринде кыргыз тилин экинчи тил катары үйрөтүүнү өркүндөтүүнүн концепциясы, Б., ЖЧК «Эдем принт», 2016, 16-17, 18-б.б.
2. Осмонова П., Рысбаев С., Окутуу орус, өзбек, тажик тилдеринде жүргүзүлүүчү мектептердин 5-9, 10-11-класстары үчүн кыргыз тили боюнча предметтик стандарт, Б., ЖЧК «Эдем принт», 2016,
3. Рысбаев С., Алымова А., Окуу орус тилинде жүргүзүлгөн мектептердин 1-11-класстарында кыргыз тилин окутуунун программасы, Б., 2016
4. Рысбаев С., Кыргыз тилин экинчи тил катары окутуунун теориясы жана практикасы, Б., 2015.